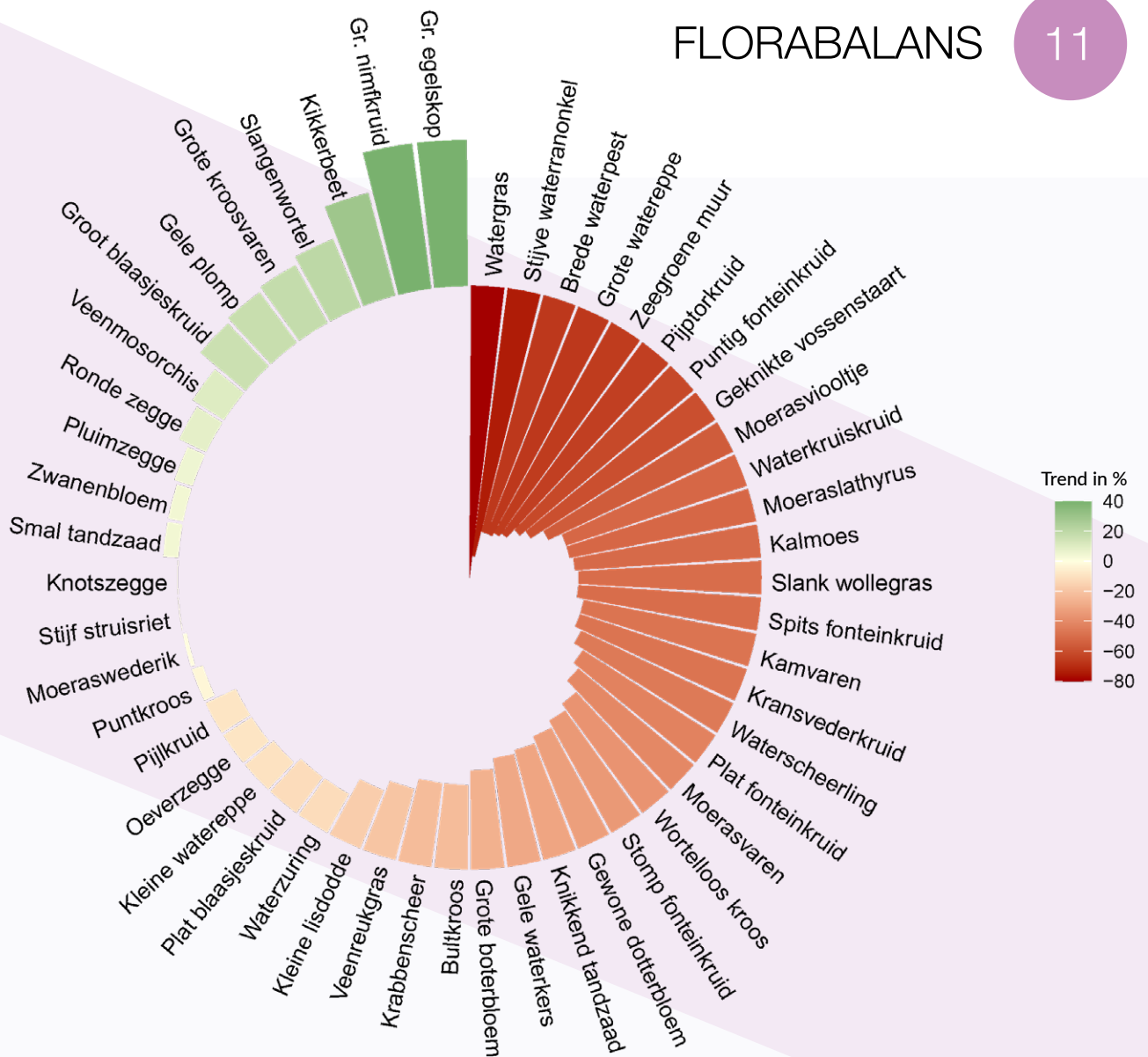

Kenmerkende flora van het laagveendistrict in vrije val

Het gaat niet goed met de flora van laagveengebieden. Na alarmerende berichten over het verdwijnen van waterplanten blijkt ook de meerderheid van de kenmerkende laagveenplanten achteruit te gaan. In dit artikel presenteren we trends van indicatorsoorten uit het laagveendistrict.

Laurens Sparrius (FLORON)

Inleiding

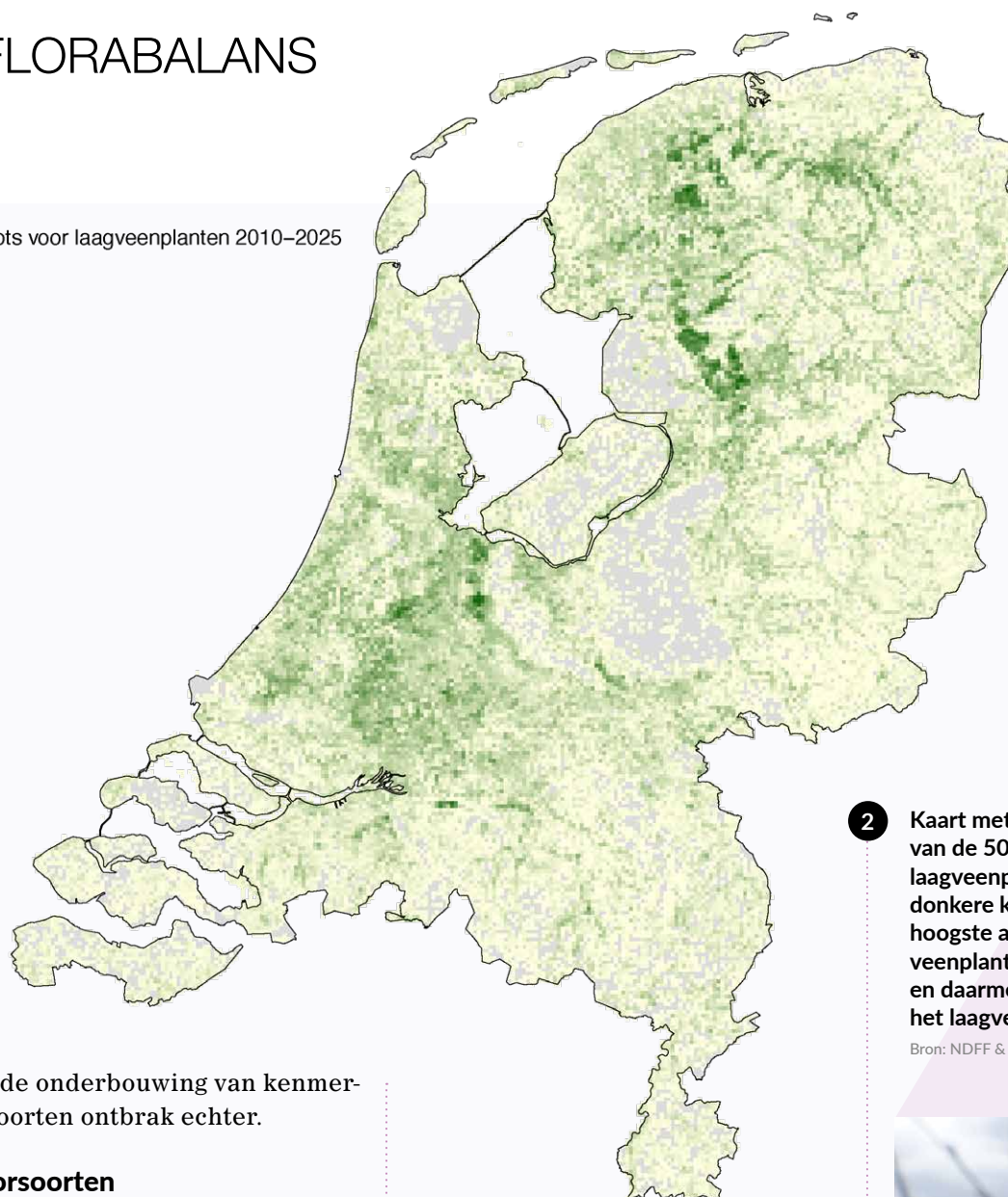
In de Nederlandse botanische literatuur kom je de term laagveendistrict regelmatig tegen. Het is een van de floradistricten. Dat is een planten-geografische indeling die in 1929

door de botanicus Van Soest werd gemaakt in navolging van Duits onderzoek. De indeling in planten-geografische districten is gebaseerd op grondsoort en karakteristieke plantensoorten. Toen er in de jaren '80 voor het eerst een compleet beeld was van de verspreiding van plantensoorten, zijn de grenzen en definities verder verfijnd door Weeda (1983) en Duistermaat (1988). Het laagveendistrict werd toen nog met de kleigebieden samengenomen. Pas in de Heukels' Flora van 1990 is het apart onderscheiden. Door gebruik te maken van betere landschaps- en bodemkaarten konden de grenzen nog nauwkeuriger worden bepaald.

1 Trends (1975-2024) van 50 kenmerkende soorten van het laagveendistrict. De trend van Groot nimfkruid en Grote egelskop is afgekapt en ligt rond de +200%.

Bron trends: NEM (CBS & FLORON 2025).

Hotspots voor laagveenplanten 2010–2025

Aantal

40

30

20

10

0

2

Kaart met de verspreiding van de 50 kenmerkende laagveenplanten. De donkere kleuren geven de hoogste aantallen laagveenplantensoorten aan en daarmee de ligging van het laagveendistrict aan.

Bron: NDFF & FLORON.

Een goede onderbouwing van kenmerkende soorten ontbrak echter.

Indicatorsoorten

Voor dit artikel is daarom een indicatorsoortenanalyse uitgevoerd met alle verspreidingsgegevens van planten uit de afgelopen 25 jaar. In die periode is bijna elk kilometerhok in Nederland wel een keer door floristen onderzocht. De analyse leverde voor elk floradistrict een lijst op met plantensoorten die daar significant vaker aanwezig zijn dan in andere gebieden in het land. Voor elke soort is ook de landelijke trend in verspreiding sinds 1975 bepaald op basis van inventarisaties van kilometerhokken.

Het laagveendistrict heeft 50 kenmerkende soorten. ❶ Ze variëren van bekende slootkantplanten zoals Zwanenbloem (*Butomus umbellatus*) tot zeldzame soorten uit veenmoerassen zoals Veenmosorchis (*Hammarbya paludosa*). Wanneer we het aantal kenmerkende soorten per kilometerhok op een kaart intekenen, krijgen we

een goed beeld van de ligging van laagveengebieden in Nederland op basis van de flora. ❷ Hoewel het grootste deel van het laagveengebied in West-Nederland ligt, springen Noordwest-Overijssel en de Friese laagveengebieden er qua soortenrijkdom flink bovenuit.

Afname van laagveensoorten

Zorgelijk is de trend van kenmerkende laagveenplanten. Voor drijvende en ondergedoken waterplanten uit het veenweidegebied is recent al aangetoond dat het slecht gaat (Verhofstad e.a. 2025). Deze nieuwe cijfers laten echter zien dat de verspreiding van soorten van oevers en moerassen ook sterk is afgenomen. Twee derde van de soorten nam in de periode 1975-2024 af, terwijl een derde toenam. Er is geen duidelijk verband

Pijptorkruid.

Foto: Ed Stikvoort (Saxifraga).

Gewone dotterbloem.

Foto: Mark Zekhuis (Saxifraga).

met stikstof of klimaatverandering.

De twee sterkste stijgers, Groot nimfkruis (*Najas marina*) en Grote egelskop (*Sparganium erectum*) zijn beide zuidelijke soorten, maar dat geldt ook voor sterke dalers, zoals Pijptorkruid (*Oenanthe fistulosa*) en Watergras (*Catabrosa aquatica*). Voor veel soorten lijkt beheer een belangrijke factor te zijn, hoewel we dat niet altijd goed kunnen bewijzen. In beschermde natuurgebieden blijven soorten die gevoelig zijn voor stikstof, verdroging en klimaatverandering redelijk stabiel, zoals Veenmosorchis, Knots zegge (*Carex buxbaumii*) en Stijf struisriet (*Calamagrostis stricta*). Zeldzame soorten die ook veel buiten natuurgebieden voorkomen, gaan achteruit, zoals Gewone dotterbloem (*Caltha palustris*) en Pijptorkruid (*Oenanthe fistulosa*). Recent onderzoek in veenweidesloten laat zien dat de populatiegrootte van indicatorsoorten sterk afnam (Van Rotterdam et al. 2026). De achteruitgang van de landelijke verspreiding is het grootst in gebieden buiten het laagveendistrict, zoals op venige grond langs beken op de zandgronden, die vanwege de ligging en kleine oppervlak veel gevoeliger zijn voor verdroging door peilverlagingen en intensivering van het beheer.

Toekomstperspectief

Als beheer een belangrijke factor is, dan betekent het dat we er ook iets aan kunnen doen om het tij te keren. Vernattingsmaatregelen leveren vaak snel resultaat op om soorten van vochtige graslanden terug te krijgen. Ook door het correct uitvoeren van het maaibeheer langs oevers en het schonen van sloten kan gemakkelijk winst voor biodiversiteit worden behaald. Een uitvoerig recept voor herstel van zoetwater-natuur is beschreven in de laatste editie van het Living Planet Report (Wereld Natuur Fonds. 2026).

